

ЕЛЕКТРОННЕ ПОВІДОМЛЕННЯ

Національний банк України
Департамент бухгалтерського обліку

Незалежна асоціація банків України

Про проблемні питання в оподаткуванні

На ваші листи від 13.02.2018 № 4491/3-13/02 та від 23.02.2018 № 4510-23/02 стосовно переоцінки частини балансової вартості фінансових активів у вигляді резервів, яке знов порушене контролюючими органами у 2018 році під час перевірок банків, Національний банк України (далі – Національний банк) повідомляє.

У 2017 році це питання було спільно опрацьовано Міністерством фінансів України, Національним банком та Державною фіскальною службою України (далі – ДФС України). Було узгоджено позиції вказаних державних органів і, як наслідок, ДФС України інформаційними листами від 02.03.2017 № 4335/6/99-99-15-02-02-15 та від 13.02.2017 № 2821/6/99-99-15-02-02-15 повідомлено оновлену позицію, що питання визначення у бухгалтерському обліку банків курсових різниць, зокрема за страховими резервами, належить до компетенції Національного банку, а тому податкові консультації від 02.12.2016 № 26135/6-99-99-15-02-02-15 та від 10.02.2017 № 2581/6/99-99-15-02-02-15 щодо відображення у податковому обліку перерахунку курсової різниці за сформованим страховим резервом застосовуються з урахуванням позиції Національного банку.

Отже висновки у актах перевірок банків про те, що резерви, сформовані за активами в іноземній валюті, не є монетарною статтею не відповідають вимогам нормативно-правових актів Національного банку та міжнародних стандартів фінансової звітності (далі – МСФЗ) та суперечать вищевказаним інформаційним листам ДФС України. Невідповідність цих висновків вимогам законодавства наражає банківську систему на значні податкові ризики та потребує найшвидшого усунення.

Національний банк заперечує правомірність тлумачення контролюючими органами порядку ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності, оскільки ці питання віднесено до сфери регулювання Національного банку (для банків) та Міністерства фінансів України (для інших суб'єктів господарювання).

З огляду на зазначене надаємо стислий огляд вимог законодавства у частині переоцінки резервів та позицію Національного банку з порушеного питання.

Зважаючи на положення статей 6 та 12¹ Закону України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні”, статті 41 Закону України “Про Національний банк України”, статті 68 Закону України “Про банки і банківську діяльність”, банки зобов'язані забезпечити бухгалтерський облік та складання фінансової звітності у відповідності до вимог стандартів та правил

ДОКУМЕНТ СЕДНБУ АСКОД

Підписувач Лукасевич Богдан Володимирович

Сертифікат

1A15A67BC8E82F4C0400000DD91000054440100

Дійсний до: 18.04.2018 09:23:06

Національний банк України

60-0006/12569 від

02.03.2018

ведення бухгалтерського обліку і фінансової звітності, встановлених Національним банком та МСФЗ.

Так, облік фінансових активів, у тому числі резервів як складової їх балансової вартості, банки зобов'язані здійснювати згідно з власними обліковими політиками і внутрішніми операційними процедурами (правилами) та з дотриманням вимог МСФЗ і положень нормативно-правових актів, зокрема:

Інструкції з бухгалтерського обліку кредитних, вкладних (депозитних) операцій та формування і використання резервів під кредитні ризики в банках України, затвердженої постановою Правління Національного банку України від 27.12.2007 № 481 (далі – Інструкція № 481), що діяла до 01.03.2018;

Інструкції з бухгалтерського обліку операцій із фінансовими інструментами в банках України, затвердженої постановою Правління Національного банку України від 21.02.2018 № 14 (далі – Інструкція № 14), яка набрала чинності з 01 березня 2018 року;

Інструкції з бухгалтерського обліку операцій в іноземній валюті та банківських металах у банках України, затвердженої постановою Правління Національного банку України від 17.11.2004 № 555, у редакції постанови Правління Національного банку України від 05.11.2013 № 437 (далі – Інструкція № 555).

Характеристики монетарних статей, а також вимоги з визнання впливу валютних курсів, встановлені міжнародним стандартом бухгалтерського обліку (IAS) 21 “Вплив змін валютних курсів” (далі – IAS 21) та Інструкцією № 555.

Відповідно до пункту 11 Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку (IAS) 32 «Фінансові інструменти: подання» контрактне право отримувати грошові кошти або інший фінансовий актив від іншого суб'єкта господарювання є фінансовим активом. Фінансовий актив, що має бути отриманий у фіксованій або визначеній кількості одиниць валюти, оцінюється як монетарна стаття (параграф 16 IAS 21 та пункт 3 розділу I Інструкції № 555).

Пунктами 58 – 63 Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку 39 (IAS) “Фінансові інструменти: визнання та оцінка” (застосовувався до 2018 року) встановлені вимоги щодо необхідності оцінювати наприкінці кожного звітного періоду наявність об'єктивного свідчення того, що корисність фінансового активу або групи фінансових активів зменшується. Якщо таке свідчення є, збиток від зменшення корисності фінансових активів визнається як зменшення їх балансової вартості на суму збитку прямо або застосовуючи рахунок резервів. Згідно з пунктом 1.10 глави 1 розділу I Інструкції № 481 зменшення балансової вартості фінансових активів внаслідок зменшення корисності визнається банками шляхом застосування рахунку резервів. Такий резерв (резерв під очікувані кредитні збитки з 2018 року) разом із основною сумою боргу, нарахованими та неотриманими доходами, неамортизованою премією (дисконтом), складає балансову вартість фінансового активу (пункт 1.3 глави 1 розділу I Інструкції № 481, підпункт 3 пункту 3 розділу I Інструкції № 14).

Резерви відображають оцінки щодо отримання грошових потоків за фінансовим активом у зменшеній кількості одиниць валюти активів. Отже резерви не є окремими активами або зобов'язаннями (статтями балансу), а тому не підлягають оцінці відокремлено від фінансового активу на відповідність характеристикам монетарної статті. За фінансовим активом, що є монетарною статтею балансу, всі його складові, у тому числі резерв, належать до монетарної статті.

Курсові різниці, які виникають при розрахунках за монетарними статтями або при переведенні монетарних статей за курсами, які відрізняються від тих, за якими вони переводилися при первісному визнанні протягом звітного періоду або у попередній фінансовій звітності, визнаються в прибутку або збитку такого звітного періоду (параграфи 28 та 29 IAS 21, пункт 9 розділу I та пункт 1 розділу IX Інструкції № 555). Технічні аспекти переоцінки рахунків в іноземній валюті банк визначає самостійно в обліковій політиці з урахуванням можливостей програмного забезпечення та відповідно до вимог нормативно-правових актів Національного банку України (пункт 4 розділу II Інструкції № 555).

Отже банк формує (збільшує) резерви в іноземній валюті з урахуванням офіційного курсу гривні до іноземних валют на день проведення операції та відображає в бухгалтерському обліку переоцінку резервів в іноземній валюті в разі зміни офіційних курсів гривні до іноземних валют. Банк відображає в бухгалтерському обліку курсові різниці від переоцінки суми кредиту та вкладу (депозиту), а також нарахованих за ними процентів та сформованих резервів в іноземній валюті у зв'язку зі зміною офіційного курсу гривні до іноземних валют (пункт 3 глави X розділу IX Інструкції № 555, пункт 1.24 глави 1 Розділу I та пункти 1.10 - 1.11 глави 1 розділу VII Інструкції № 481, пункт 31 розділу I та пункт 201 розділу XXXI Інструкції № 14).

Враховуючи вищевикладене, вкотре зазначаємо про неможливість здійснювати переоцінку вибірково, лише частини балансової вартості активу в іноземній валюті (без урахування резерву), оскільки це призведе до недотримання принципу обачності¹. Так, у разі зниження офіційного курсу гривні до іноземних валют переоцінка лише частини балансової вартості знецінених фінансових активів (без урахування резервів) призведе до не виправданого збільшення їх вартості та визнання доходів у вигляді курсових різниць від частини вартості активу, яка вже знецінена (визнана збитком).

Що стосується оподаткування курсових різниць, слід зауважити на такому.

Згідно з пунктом 44.2 статті 44 Податкового кодексу України (далі – Кодекс) для обрахунку об'єкта оподаткування платник податку на прибуток використовує дані бухгалтерського обліку та фінансової звітності щодо доходів, витрат та фінансового результату до оподаткування.

---

¹ встановленого статтею 4 Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні"

Визнані у бухгалтерському обліку курсові різниці від переоцінки монетарних статей, включаючи такі складові балансової вартості фінансових активів як резерви, мають враховуватися для цілей оподаткування відповідно до порядку обрахунку об'єкта оподаткування, визначеного Кодексом.

Нормами підпункту 153.1.3 пункту 153.1 статті 153 Кодексу у редакції, що діяла до 01 січня 2015 року (далі – підпункт 153.1.3), було визначено, що визначення курсових різниць від перерахунку операцій, виражених в іноземній валюті, заборгованості та іноземної валюти здійснюється **відповідно до положень (стандартів) бухгалтерського обліку**. Операція в іноземній валюті – це операція, яка визначається (чи потребує розрахунків) в іноземній валюті (параграф 20 IAS 21). Отже визнання резервів як оцінок щодо отримання грошових потоків за активом у зменшеній кількості одиниць валюти активів є невід'ємною частиною операції за таким активом.

До 2015 року положеннями нормативно-правових актів Національного банку (Інструкція № 481 та Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями, затверджене постановою Правління Національного банку України від 25.01.2012 № 23) встановлювалися правила формування та відображення у бухгалтерському обліку резервів у розмірі, розрахованому за методикою Національного банку. Такі резерви були складовою балансової вартості активів, визнаних банками у фінансовій звітності, складеної з урахуванням вимог національних правил бухгалтерського обліку. Курсова різниця від переоцінки резервів за активами в іноземній валюті, розрахованих за вказаною методикою, визнавалися у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності за правилами (стандартами) бухгалтерського обліку, а тому повністю відповідала вимогам підпункту 153.1.3: урахування суми позитивної курсової різниці (прибутку) у складі доходів та від'ємної курсової різниці (збитку) у складі витрат платника податку. Порядок оподаткування витрат банків на формування резервів у межах визначеного ліміту визначався іншою нормою Кодексу, а саме: підпунктом 159.2.2 пункту 159.2 статті 159 Кодексу у редакції, що діяла до 2015 року. Цим підпунктом не передбачалося жодних вимог або обмежень щодо курсової різниці, визнаної згідно з правилами бухгалтерського обліку.

Починаючи з 2015 року Інструкцією № 481 для банків було запроваджено обов'язкове формування (визнання у зменшення балансової вартості активів) резервів, розрахованих згідно з вимогами МСФЗ. Одночасно новою редакцією розділу III Кодексу, яка набрала чинності з 01 січня 2015 року, був встановлений порядок обрахунку об'єкта оподаткування податком на прибуток підприємств виходячи з фінансового результату до оподаткування, визначеного у фінансовій звітності. Оскільки курсові різниці від переоцінки резервів за активами в іноземній валюті, які є монетарними статтями, визнаються в прибутку або збитку (параграфи 28 IAS 21), вони у повній сумі включаються до об'єкта оподаткування у складі фінансового результату за звітний період. Порядком

обрахунку об'єкта оподаткування (положення розділу III та підрозділу 4 розділу XX Кодексу) не передбачено коригування фінансового результату до оподаткування на суми курсових різниць, у тому числі за резервами, сформованими за активами в іноземній валюті.

Крім того, нормами пункту 139.3 статті 139 Кодексу, що врегульовують порядок коригування фінансового результату до оподаткування за операціями з резервами, також не передбачено жодних коригувань за курсовою різницею. Навпаки, підпунктом 139.3.3 у редакції, що діяла до 01 січня 2018 року (далі – підпункт 139.3.3), передбачалося збільшення фінансового результату до оподаткування на суму перевищення резерву над визначеним у цій нормі лімітом. Тому у разі, якщо внаслідок збільшення гривневого еквіваленту резерву у зв'язку зі зміною курсу виникало перевищення резерву над лімітом, то відповідні суми переліміту збільшували фінансовий результат до оподаткування у порядку, визначеному підпунктом 139.3.3.

Отже, як вбачається, нормами Кодексу у 2014 році та у періодах після 2014 року оподаткування прибутків/збитків за курсовими різницями було врегульовано відповідно до правил бухгалтерського обліку.

Відповідно до статті 6 Конституції України органи виконавчої влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України. Компетенція контролюючих органів, повноваження і обов'язки їх посадових осіб під час адміністрування податків визначається Кодексом. До функцій та прав контролюючих органів, які визначені статтями 19¹, 19³ та 20 Кодексу, не належить встановлення правил (стандартів) бухгалтерського обліку та фінансової звітності або надання роз'яснень з цих питань. Тому з метою найшвидшого врегулювання проблемного питання з визнання курсових різниць за резервами та усунення податкових ризиків Національний банк направить відповідне звернення до Міністерства фінансів України та ДФС України.

Крім того, на ваш лист від 09.02.2018 № 4483-09/02 надаємо копію листа Національного банку від 22.02.2018 № 60-0006/10893, направленого на адресу Міністерства фінансів України та ДФС України з метою вирішення питання оподаткування зборів до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

Головний бухгалтер - директор
Департаменту бухгалтерського обліку

Б. В. Лукасевич